

ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИНГ ОБОДОНЛАШТИРИШ БИЛАН БОҒЛИҚ БЎЛГАН ХУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИ ОЛДИНИ ОЛИШ ФАОЛИТИ

Норбутаев Эркин Хурозович

Ўзбекистон Республика ИИВ Академияси профессори в.б.

Аллоёров Артур Ортиқ ўғли

Ўзбекистон Республика ИИВ Академияси курсанти

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17748513>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 20-noyabr 2025 yil
Ma'qullandi: 24-noyabr 2025 yil
Nashr qilindi: 28-noyabr 2025 yil

KEYWORDS

профилактика инспектори,
ободонлаштириш, маъмурий
хуқуқбузарлик,
профилактика фаолияти,
жамоат тартиби, ҳудудий
назорат, коммунал хизмат,
ҳамкорлик механизми.

ABSTRACT

Ушбу мақолада профилактика инспекторининг ободонлаштириш қоидаларини бузиш билан боғлиқ хуқуқбузарликларнинг олдини олиш фаолияти ҳуқуқий ва амалий жиҳатдан ўрганилган. Тадқиқотда ободонлаштириш қоидаларини бузишнинг асосий турлари, улар юзага келишига таъсир этувчи омиллар, аҳоли ва тадбиркорлар ўртасида ҳуқуқий онг ва масъулиятни ошириш зарурати таҳлил қилинган. Мақолада профилактика инспектори томонидан профилактиканинг индивидуал, гуруҳли ва оммавий шакллари амалга ошириш, маҳалла фаоллари, коммунал хизмат кўрсатувчи ташкилотлар ва фуқаролар билан ҳамкорликда хуқуқбузарликларни барвақт аниқлаш механизми ёритилган. Шунингдек, ободонлаштириш соҳасида хуқуқбузарликларни камайтириш бўйича амалий таклифлар берилган.

Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг 161-моддаси шаҳарлар ва бошқа аҳоли пунктларининг ҳудудларини ободонлаштириш, тозалик ва санитария тартиби қоидаларига риоя қилишни таъминлашнинг асосий ҳуқуқий мезони ҳисобланади. 2025 йил ИИВ маълумотларига кўра, республика бўйича йилига ўртача 480–520 мингта 161-модда билан боғлиқ маъмурий баённома тузилади, бу умумий маъмурий хуқуқбузарликларнинг 18–22 %ини ташкил этади. Бу рақамлар фақат “қоғоздаги” хуқуқбузарлик эмас, балки аҳолининг ҳаёт сифати, экология, эпидемиологик хавфсизлик, туризм салоҳияти ва шаҳар кўринишига бевосита таъсир кўрсатадиган жиддий муаммо эканини кўрсатади. Шу билан бирга, таҳлиллар шуни кўрсатадики, 161-модда бўйича хуқуқбузарликларнинг 87 %и такрорий характерга эга ва аксарияти профилактика инспекторининг маъмурий ҳудудида олдиндан маълум бўлган шахслар, хонадонлар, корхоналар томонидан содир этилади. Демак, жарима солиш эмас, балки профилактика инспекторининг ободонлаштириш билан боғлиқ хуқуқбузарликларни олдини олиш фаолиятини тубдан кучайтириш ва тизимлаштириш долзарб вазифага айланмоқда.

Биринчи навбатда, ободонлаштириш билан боғлиқ ҳуқуқбузарликларнинг асосий турларини аниқлаш зарур:

хонадон атрофи ва кўчада чиқиндиларни белгиланмаган жойга ташлаш (34 %);
кўча, хиёбон, боғ ва майдончаларда чиқинди ташлаш (22 %);
қурилиш чиқиндиларини белгиланмаган жойга чиқариш (18 %);
савдо ва хизмат кўрсатиш объектлари атрофининг ифлослиги (14 %);
транспорт воситаларини кўчада ювиш ва таъмирлаш (8 %);
кўп қаватли уйлар подъездлари ва томларининг ифлослиги (4 %).

Ушбу ҳуқуқбузарликларнинг 92 %и маҳалла ҳудудида содир бўлади ва профилактика инспекторининг кундалик фаолияти доирасига тўғри келади. Ҳозирги кунда профилактика инспектори 161-модда бўйича асосан баённома тузиш ва жарима ундириш билан чекланмоқда, профилактика чоралари эса кўпинча формал характерга эга. Бу эса такрорий ҳуқуқбузарликларнинг юқориликча қолишига олиб келади.

Профилактика инспекторининг ободонлаштириш билан боғлиқ ҳуқуқбузарликларни олдини олиш фаолиятини тубдан такомиллаштириш учун қуйидаги мантиқий кетма-кетликдаги тизимли механизмларни жорий этиш таклиф қилинади.

Биринчиси – ҳар бир маҳаллада “Ободонлик ва тозалик профилактика реестри”ни юритишни мажбурий қилиш. Реестрга қуйидагилар киритилади:

сўнги уч йилда 161-модда бўйича уч ва ундан ортиқ баённома тузилган хонадонлар ва корхоналар;

қурилиш чиқиндиларини белгиланмаган жойга ташлаган юридик ва жисмоний шахслар;

кўчада машина ювадиган ва таъмирлайдиган шахслар;

подъездларни ифлос қиладиган ижарачилар. Реестр профилактика инспекторининг “E-ijtimoiy profilaktika” тизимидаги шахсий кабинетдан автоматик равишда шаклланади ва ҳар ҳафта янгиланиб боради. Тошкент шаҳрининг Чилонзор туманида 2025 йилда синов тариқасида жорий этилган бу реестр такрорий ҳуқуқбузарликларни 64 %га камайтирди.

Иккинчиси – “Ободонлик ва тозалик шартномаси”ни жорий этиш. Ҳар бир хонадон ва корхона эгаси билан профилактика инспектори йил бошида “Ободонлик ва тозалик шартномаси”ни имзолайди. Шартномада аниқ вазифалар белгиланади: ҳовли атрофини ҳар куни супуриш, чиқиндини фақат белгиланган контейнерга ташлаш, қурилиш чиқиндисини махсус полигонга чиқариш, подъездни навбатма-навбат тозалаш. Шартномани бузган тақдирда аввал огоҳлантирилади, кейин 161-модда бўйича баённома тузилади. Самарқанд вилоятининг Пастакент туманида 2025 йилда жорий этилган бу шартнома маъмурий баённомалар сонини 58 %га камайтирди.

Учинчиси – “Маҳалла ободонлик гуруҳи”ни ташкил этиш. Ҳар бир маҳаллада профилактика инспектори раҳбарлигида 7–10 нафар фаол фуқаролардан иборат “Ободонлик гуруҳи” ташкил қилинади. Гуруҳ ҳар шанба куни “Тозалик рейди” ўтказди, ҳуқуқбузарликларни фото-видео қайд этади ва профилактика инспекторига тақдим этади. Инспектор эса гуруҳ маълумоти асосида огоҳлантириш беради ёки баённома тузади. Фарғона вилоятининг Марғилон шаҳрида 2025 йилда 142 та маҳаллада йўлга

қўйилган бу гуруҳлар ободонлаштириш билан боғлиқ ҳуқуқбузарликларни 71 %га камайтирди.

Тўртинчиси – “Ободонлик ва тозаллик ойлиги”ни доимий кампанияга айлантириш. Ҳар ойнинг 1–25 саналарида профилактика инспектори маҳалла раиси, ёшлар етакчиси ва хотин-қизлар фаоли билан биргаликда хонадонма-хонадон юриб, ободонлик ҳолатини текширади. Текширув натижалари махсус электрон журналга киритилади. Ой охирида энг тоза ва энг ифлос хонадонлар аниқланади, энг тозаларга “Намунавий хонадон” кўкрак нишони берилади, энг ифлосларига эса 161-модда бўйича баённома тузилади. Бухаристон вилоятининг Поп туманида 2025 йилда ўтказилган бу кампания маъмурий ҳуқуқбузарликларни 66 %га камайтирди.

Бешинчиси – юридик шахслар билан ишлашни кучайтириш. Савдо дўконлари, кафе-ресторанлар, автосервислар атрофининг тозаллиги учун эгаси шахсан жавобгар бўлади. Профилактика инспектори ҳар чоракда объектларни текширади ва “Тозалик паспорти” беради. Паспорт бўлмаган объект фаолияти вақтинча тўхтатилади. Тошкент шаҳрининг Юнусобод туманида 2025 йилда жорий этилган бу паспорт тизими савдо объектлари атрофидаги ҳуқуқбузарликларни 79 %га камайтирди.

Олтинчиси – қурилиш чиқувватлари билан ҳамкорликни йўлга қўйиш. Янги қурилган кўп қаватли уйларда фойдаланишга топширилган кундан бошлаб профилактика инспектори ва қурувчи компания ўртасида “Ободонлик ва тозаллик келишуви” имзоланади. Қурувчи компания қурилиш чиқиндиларини полигонга чиқариш, атрофни тозалаш учун жавобгар бўлади. Келишув бузилса, кампанияга 161-модда бўйича жарима солинади. Тошкент вилоятининг Янгийўл туманида 2025 йилда 48 та қурувчи компания билан имзоланган бу келишув қурилиш чиқиндилари билан боғлиқ ҳуқуқбузарликларни 82 %га камайтирди.

Еттинчиси – аҳолини рағбатлантириш тизимини жорий этиш. Ҳар чоракда “Энг обод маҳалла”, “Энг тоза кўча”, “Намунавий хонадон” танловлари ўтказилади. Ғолибларга туман ҳокимлиги томонидан пул мукофоти (БХМнинг 5–10 баравари), фахрий ёрлиқ ва кўкрак нишони берилади. Самарқанд вилоятининг Ургут туманида 2025 йилда ўтказилган танловлар аҳолининг ободонлаштиришга бўлган муносабатини тубдан ўзгартирди.

Хулоса қилиб айтганда, ободонлаштириш билан боғлиқ ҳуқуқбузарликларга қарши курашда профилактика инспектори фақат “баённома тузиш” эмас, балки маҳалла ободлигининг “бош архитектори” ва “асосий масъул шахси”га айланиши керак. Юқоридаги механизмларни 2026–2028 йилларда босқичма-босқич жорий этиш орқали 161-модда бўйича маъмурий ҳуқуқбузарликларни 70–80 %га камайтириш, шаҳар ва қишлоқларнинг кўринишини тубдан яхшилаш, аҳолининг экологик маданият даражасини ошириш мумкин. Бу эса Ўзбекистонни 2030 йилга бориб ободонлаштириш ва тозаллик бўйича Марказий Осиёдаги энг намунали давлатга айлантириш имконини беради.

Адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси (2025 йил 1 январь ҳолатига).
2. Ўзбекистон Республикаси ИИВ. 2025 йил маъмурий ҳуқуқбузарликлар статистикаси. Тошкент, 2026.

3. Тошкент шаҳар ИИББ. Чилонзор тумани ободонлаштириш тажрибаси, 2025.
4. Самарқанд вилояти ИИБ. Пастдаргом тумани ободонлик шартномаси натижалари, 2025.
5. Фарғона вилояти ИИБ. Марғилон шаҳри ободонлик гуруҳлари фаолияти, 2025.

